

УДК 336

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Ференц Ю.І.

Проаналізовано й узагальнено теоретичні аспекти щодо визначення терміну “фінансові ресурси” з метою вироблення власного підходу до їх тлумачення у контексті фінансово-господарської діяльності промислових підприємств. Подано концептуальні засади фінансових ресурсів промислових підприємств. Розглянуто класифікацію та склад фінансових ресурсів для детальнішого розуміння сутності досліджуваного поняття. Запропоновано напрями, за якими промислове підприємство може використовувати фінансові ресурси. Сформульовано власне тлумачення фінансових ресурсів промислових підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси, грошові кошти, фінансові активи, суб'єкт господарювання, основні та оборотні засоби, капітал.

ВСТУП

Основною ефективного функціонування будь-якого підприємства є забезпечення його діяльності оптимальним обсягом фінансових ресурсів. Проте, однією із найважливіших проблем сучасних промислових підприємств являється гостра нестача фінансових ресурсів, що істотно відображається на результативності господарювання.

В сучасній економічній літературі існує багато різноманітних визначень поняття “фінансові ресурси” підприємства. Така неоднозначність викликана багатьма причинами, основною з яких є певне часове

дистанціювання вітчизняної економічної науки із подіями, процесами, явищами, що відбуваються на вітчизняних промислових підприємствах.

Метою дослідження є конкретизація сутності поняття “фінансові ресурси” на основі аналізу праць відомих вітчизняних та зарубіжних вчених.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблемою тлумачення сутності, класифікації, формування та використання фінансових ресурсів займалось багато науковців, зокрема Аргус М.М., Бандурка О.М., Белоліпецкий В.Г., Бірман А.М., Василик О.Д., Вознюк Г.Л, Гикиш Л.В., Грідчина Н.В., Гриньова В.М., Загородній А.Г., Зяцьковський І.В., Колчина Н.В., Коробов М.Я., Коюда В.О.,

Ференц Юлія Ігорівна, аспірантка Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, тел. (096)171-34-34, e-mail: yulia2910@mail.ru

Опарін В.М., Поддєрьогін А.М., Романенко О.Р., Слав'юк Р.А., Філімоненков О.С., Юрій С.І. та багато інших.

Проте, в працях відомих економістів не існує чіткого визначення поняття “фінансових ресурсів” в умовах функціонування промислових підприємств. Також існують різні точки зору щодо класифікації, формування, складу та характеристик фінансових ресурсів підприємства.

Як зазначено у фінансовій енциклопедії: “фінансові ресурси (англ. financial resources, від фр. resources – кошти, запаси) – сукупність фондів коштів, що утворюються при розподілі й перерозподілі сукупного суспільного продукту й національного доходу та перебувають у розпорядженні держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій різних форм власності. Фінансові ресурси підприємств – кошти, що перебувають у розпорядженні підприємств, у тому числі: грошові фонди, частина грошових коштів, що використовується у нефондовій формі, цінні папери, валютні цінності” [21, с.436].

У словнику-довіднику автора Куракова Л. зазначено, що фінансові ресурси – сукупність усіх видів грошових засобів, фінансових активів, що знаходяться у розпорядженні економічного суб'єкта. Фінансові ресурси являються результатом взаємодії надходження та витрат, розподілу грошових коштів, їх накопичення та використання [14, с.832].

Так, Загородній А. Г. та Вознюк Г. Л. у фінансово-економічному словнику поняття фінансові ресурси трактують наступним чином: “фінансові ресурси – сукупність коштів, що перебувають у розпорядженні держави та суб'єктів господарювання і є джерелом їх виробничого й соціального розвитку. Характеризують фінансовий стан економіки і поділяються на централізовані (створюються на рівні держави) та децентралізовані (створюються на рівні підприємств, організацій, об'єднань)” [9, с.783].

Як фундаментальне поняття та головний об'єкт дослідження фінансів фірми вважає фінансові ресурси Белолипецький В.Г. У своїй праці “Финансы фирмы” поняття “фінансові ресурси” трактується як частина грошових засобів в формі доходів та зовнішніх надходжень, які призначені для виконання фінансових зобов'язань та здійснення витрат із забезпечення розширеного відтворення [2, с. 64].

За словами Коробова М. Я., фінансові ресурси підприємства – це його власні і позичкові грошові фонди цільового призначення, які формуються у процесі розподілу та перерозподілу національного багатства, внутрішнього валового продукту і національного доходу та використовуються у статутних капіталах підприємства [13, с.267].

Схожу думку поділяє Василик О. Д., який у своїй праці розкриває фінансові ресурси як грошові накопичення і доходи, що створюються в процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб. Автор також висловлював думку, що дані ресурси

завжди виступають у грошовій формі, проте “...не всі грошові ресурси є фінансовими ресурсами” [5, с.76].

У працях Гриньової В. М. та Коюди В. О. фінансові ресурси підприємства ототожнюються із грошовими прибутками та надходженнями, які перебувають у розпорядженні підприємства. Також ці автори зазначають, що вони призначені для виконання фінансових зобов'язань перед усіма суб'єктами господарювання (бюджетом, банками, страховими та іншими організаціями), з якими підприємство має взаємовідносини. Фінансові ресурси необхідні для виготовлення продукції, розширення, відновлення виробництва, економічного стимулювання робітників та ін., тобто для здійснення необхідного руху коштів у виробничій діяльності підприємства [7, с.16].

На думку Опаріна В. М., фінансові ресурси – це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства, які характеризують фінансовий потенціал, тобто можливості підприємства у проведенні витрат з метою отримання доходу. Автор зазначає, що фінансові ресурси включають не лише кошти, які є основою виробничого процесу, а й ті кошти, що забезпечують виробничий процес [15, с.79].

Такого ж погляду дотримується інший автор – Поддєрьогін А. М., який у своєму підручнику зазначає: “під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі” [16, с.10]. Отже, вчений повністю прирівнює фінансові ресурси та грошові кошти.

За словами Гикиш Л. В. фінансові ресурси господарюючого суб'єкта представляють собою грошові засоби, які є в його розпорядженні. Вони направлені на розвиток виробництва, утримання і розвиток об'єктів невиробничої сфери, споживання, а також можуть залишатися в резерві. Фінансові ресурси, що використовуються на розвиток виробничо-торговельного процесу (купівлю сировини, товарів та інших предметів праці, засобів праці, робочої сили, інших елементів виробництва) являють собою капітал в його грошовій формі. Таким чином, капітал – це частина фінансових ресурсів [6, с.52].

Вчений-економіст Бірман А. М. під терміном “фінансові ресурси” розумів виражену у грошах частину національного доходу, сконцентровану безпосередньо в державі чи в соціалістичних підприємствах для використання на цілі розширеного відтворення та на загальні державні видатки [4, с.31]. Функціональною особливістю даної категорії автор виділяв забезпечення розширеного відтворення та фінансування загальнодержавних витрат.

Група авторів на чолі з Бандуркою О. М., стверджують, що фінансові ресурси – це централізовані й децентралізовані грошові фонди цільового призначення, які формуються в процесі розподілу й перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту та національного

доходу і використовуються у статутних цілях підприємств [20, с.18].

Автори Ковальчук С. В. та Форкун І. В. розглядають фінансові ресурси як грошові кошти господарюючого суб'єкта, які є сукупністю власних, запозичених та залучених грошових доходів та надходжень підприємства й призначені для забезпечення безперервності процесу розширеного відтворення й виконання інших поточних та довгострокових фінансових зобов'язань підприємства. Оскільки в економічній літературі на сьогодні немає єдиного визначення поняття “фінансові ресурси”, авторами запропоновано критерії, яким воно має відповідати. До таких критеріїв можна віднести наступні: джерела створення фінансових ресурсів; форми, в яких здійснюється рух фінансових ресурсів; цільове призначення фінансових ресурсів [11, с.122].

На думку Аргуса М.М. фінансові ресурси служать носіями фінансових відносин і необхідно умовою забезпечення процесу відтворення на всіх його стадіях і формах. Фінансові ресурси суб'єктів господарювання являють собою мобілізовані з різних джерел грошові кошти, які призначені для задоволення потреб, передбачених їх власною фінансовою політикою [1, с. 21].

Фінансові ресурси підприємств як сукупність власного, позиченого та залученого грошового капіталу, який використовується підприємством для формування своїх активів та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного доходу та прибутку трактує Філімонов О. С. [18, с.18]. Автор наголошує, що фінансові ресурси підприємств – це не грошові кошти, а джерела засобів підприємств, спрямовані ними на формування своїх активів.

Найбільш узагальнене трактування фінансових ресурсів наводив Зяцьковський І. В., який стверджував, що фінансовими ресурсами підприємства можна вважати сукупність грошових резервів та надходжень цільового призначення, якими воно розпоряджається на правах власності, оперативного управління або повного господарського відання і використовує на статутні потреби [10, с.17].

Фінансові ресурси підприємств як сукупність власних грошових доходів та надходжень ззовні, призначених для виконання фінансових зобов'язань підприємства, фінансування поточних витрат і витрат, пов'язаних із розвитком виробництва розглядаються у праці групи авторів під редакцією професора Колчиної Н. В. [12, с.11].

Автори Грідчина Н.В. та Заходжай В.Б. фінансові ресурси підприємства трактують як грошові доходи і надходження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і необхідні для виконання ним фінансових зобов'язань, здійснення витрат з розширеного відтворення і економічного стимулювання працівників [8, с.129].

У своїх працях Юрій С. І. акцентує увагу на тому, що фінансові ресурси – грошові фонди, які створені в процесі розподілу і використання валового внутрішнього продукту за певний період часу

(макрорівень). Також він визначає досліджуване поняття “як акумульовані підприємством з різних джерел грошові кошти, які надходять в його обіг і призначені для покриття потреб підприємства (макрорівень)” [22, с.68].

Так, Білоус О. С., Вовк В. М., Федорович Р. В. розглядають фінансові ресурси як кошти, за рахунок яких формуються власний і позиковий капітал, що використовується для придбання активів і здійснення звичайної діяльності з метою забезпечення економічної вигоди, а також застосовується у разі виникнення надзвичайних подій [3, с.10].

Під фінансовими ресурсами слід розуміти акумульовані підприємством грошові кошти з різних джерел, які надходять у господарський обіг і призначені для покриття його потреб. До фінансових ресурсів належать усі грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується у нефондовій формі – таке трактування наводить Романенко О.Р. [17, с.80] Фінансові ресурси є матеріальним утіленням фінансових відносин на рівні господарських суб'єктів.

Основою фінансової діяльності підприємства фінансові ресурси позиціонують група авторів на чолі із Загорським В.С. Під його редакцією у навчальному посібнику фінансові ресурси підприємств трактують як сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства [19, с.75]. Вони характеризують фінансовий потенціал, тобто можливість підприємства у проведенні витрат з метою отримання прибутку. За рахунок фінансових ресурсів здійснюються витрати на виробництво і реалізацію товарів, робіт, послуг, а також інші витрати, пов'язані з діяльністю підприємства.

Як результат аналізу вище вказаних трактувань, можна запропонувати узагальнюючу схему фінансових ресурсів промислових підприємств, яка зображена на рис.1.

Для детальнішого розуміння сутності фінансових ресурсів пропонуємо розглянути їх класифікацію. Класифікація – це систематизований поділ об'єктів на групи, класи за принципом їх подібності або розбіжності.

Як один із варіантів, фінансові ресурси можна класифікувати за такими ознаками: за кругообігом; за використанням; за правом власності (рис.2). За кругообігом розрізняють початкові фінансові ресурси, тобто ті, з якими підприємство починає свою діяльність і які концентруються у статутному фонді, і прирощені — отримані підприємством у результаті його діяльності у формі чистого доходу — прибутку.

За характером використання виділяють матеріалізовані фінансові ресурси — вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес, і ті, що перебувають в обігу, обслуговуючи окремий виробничий цикл — оборотні кошти. Оскільки основні засоби постійно зношуються, то для їх оновлення встановлені амортизаційні відрахування, що є формою цільових фінансових ресурсів.

За правом власності фінансові ресурси поділяють на власні кошти підприємницької

структури (залежно від форми власності це приватний, пайовий чи акціонерний капітал), надані безоплатно державою з бюджету чи фондів цільового

призначення або корпоративними формуваннями з централізованих фондів та позичені — отримані кредити [15, с.80].

Рис. 1 Концептуальні засади фінансових ресурсів промислових підприємств

Примітка: власна розробка автора

Конкретними видами фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні підприємств, є: амортизаційні відрахування, оборотні кошти, прибуток, бюджетні асигнування, надходження з цільових фондів, надходження з централізованих корпоративних фондів, кредити.

Загальна сума фінансових ресурсів складається у кожного підприємства з таких елементів [20, с.18]:

- статутний капітал;
- додатковий капітал;
- резервний капітал;
- централізовані кошти для фінансування капітальних вкладень;
- спеціальні фонди і цільове фінансування;
- фонд зносу необоротних матеріальних і нематеріальних активів;
- відстрочена податкова заборгованість;
- резерви наступних виплат і платежів;
- нерозподілений прибуток;
- довготермінові й короткотермінові кредити комерційних банків;
- позикові кошти від реалізації власних цінних паперів;

— кредиторська заборгованість усіх видів, включаючи заборгованість із бюджетних платежів, із відрахувань на соціальні заходи держави, на оплату праці, за виданими векселями, за одержаними авансами;

— інші кошти, які знаходять відображення в пасиві бухгалтерського сальдового балансу підприємства.

Ефективне управління фінансовими ресурсами є важливим фактором забезпечення продуктивності вирішення економічних і соціальних завдань підприємства.

Джерела формування фінансових ресурсів підприємств різноманітні. При створенні підприємств вони залежать від форми власності, на основі якої створюється підприємство. Наприклад, при створенні державних підприємств фінансові ресурси формуються за рахунок бюджетних коштів, коштів вищих органів управління. При створенні колективних підприємств, вони формуються за рахунок пайових внесків засновників, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб тощо. Всі ці кошти є статутним капіталом і акумулюються в статутному фонді створеного підприємства [18, с.19].

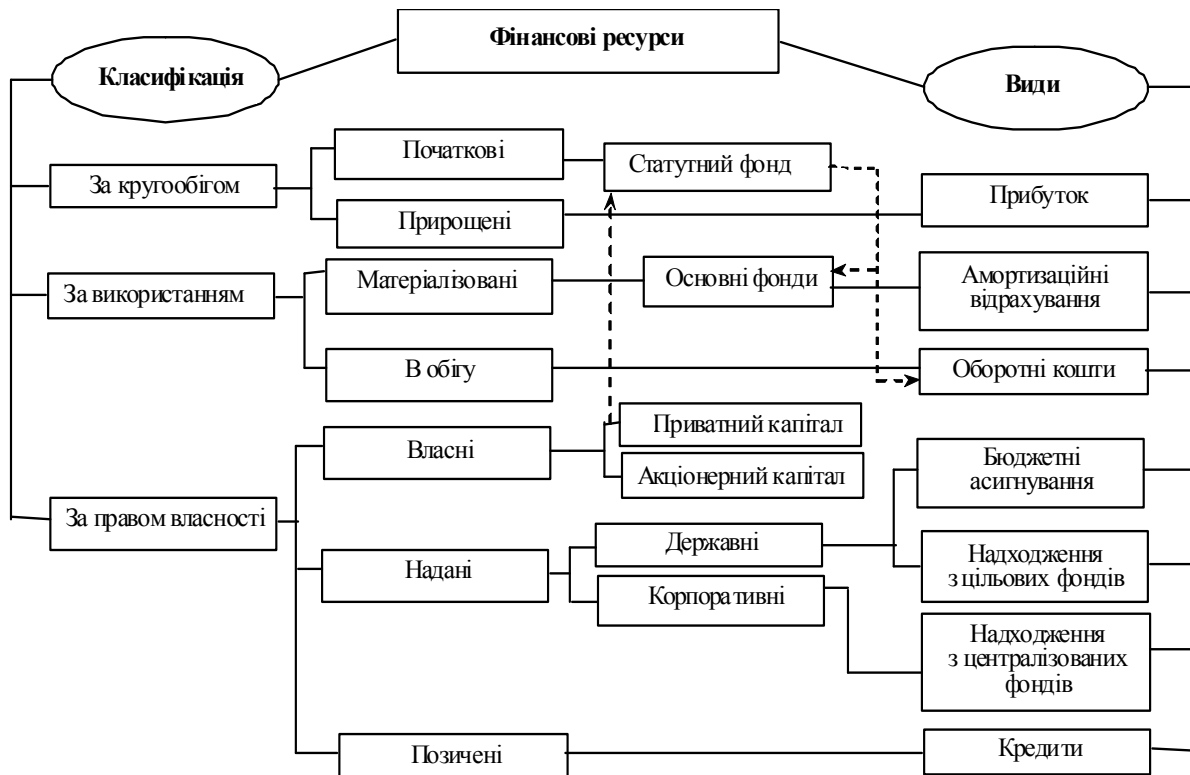

Рис. 2 Класифікація та склад фінансових ресурсів підприємств

Примітка: наукове джерело [15]

Обсяг та склад фінансових ресурсів залежать від виду та розміру підприємства, роду його діяльності, обсягу виробництва. Обсяг фінансових ресурсів тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективною роботою підприємства. Чим більший обсяг виробництва і вища ефективність роботи підприємства, тим більше обсяг власних фінансових ресурсів, і навпаки.

Існування фінансових ресурсів у достатньому обсязі, ефективне їх використання визначають належний фінансовий стан промислового підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність, конкурентоспроможність. Тому найважливішим завданням підприємства є пошук фондів збільшення власних фінансових ресурсів і найефективніше їх використання з метою підвищення продуктивності роботи промислового підприємства загалом.

Вважаємо, що головними напрямками, за якими промислове підприємство може використовувати фінансові ресурси є:

- 1) зростання обсягів виробництва та реалізації;
- 2) розрахунки із організаціями фінансово-банківської системи з метою виконання зобов'язань;
- 3) уникнення банкрутства та фінансових невдач;
- 4) вирішення соціальних проблем трудового колективу;
- 5) матеріальне стимулювання працюючих за досягнення кращих результатів;
- 6) інвестування власних коштів на розширення виробництва, технічне оновлення;

7) вкладення ресурсів у цінні папери інших підприємств;

8) направлення ресурсів на утворення грошових фондів заохочувального і соціального характеру;

9) використання ресурсів із благодійною метою, спонсорство;

10) створення фінансових резервів, необхідних для забезпечення безперервного виробничого процесу на промислових підприємствах.

Цілями управління фінансовими ресурсами можна визначити наступні: організація формування необхідного рівня та раціонального використання фінансових та забезпечення діяльності підприємства оптимальним обсягом фінансових ресурсів, підвищення ринкової вартості підприємства та максимізація прибутку. Саме тому, завданнями ефективного управління фінансовими ресурсами промислових підприємств є: залучення коштів для підприємства, визначення оптимальної структури фінансових ресурсів, визначення методів раціонального використання фінансових ресурсів промислового підприємства з метою отримання найкращих фінансових результатів.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши вище наведені тлумачення поняття “фінансові ресурси”, слід зазначити, що сучасна наукова думка сформувала досить детальне уявлення даної категорії. З іншого боку, розбіжність у визначенні досліджуваного поняття може пояснюватись тим, що воно розглядається на різних рівнях та фахівцями різних галузей економічної

науки. На основі проведених теоретичних досліджень пропонуємо власне тлумачення фінансових ресурсів. На нашу думку, це – сума коштів, спрямованих в основні засоби та обігові кошти промислових підприємств, які призначені для здійснення виробничо-фінансової діяльності.

Фінансові ресурси промислового підприємства характеризують його фінансовий потенціал – можливість у проведенні витрат з метою отримання прибутку. Прибуток – найважливіший показник фінансових результатів підприємства, відображає остаточну грошову оцінку виробничої та фінансової діяльності, є визначальним критерієм ефективності господарювання і основним джерелом фінансових ресурсів.

Фінансове управління дає змогу збалансувати фінансові ресурси економічних суб'єктів згідно поставлених цілей, пріоритетних видів діяльності,

координувати результати діяльності, формувати високі темпи економічного розвитку, значно підвищувати конкурентоспроможність суб'єктів господарювання і забезпечувати їхній стабільний розвиток на довгостроковий період.

Отже, дане поняття досить складне, потребує детального дослідження та вдосконалення, оскільки, визначення будь-якого явища має відображати його сутність, тому й визначення фінансових ресурсів має чітко визначати їх суть, джерела й мету. Під фінансовими ресурсами доцільно розуміти частину коштів промислового підприємства у фондовій і нефондовій формі, яка формується в результаті розподілу виробленого продукту, залучається до діяльності промислового підприємства з різних джерел і спрямовується на забезпечення розширеного відтворення виробництва.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артус М.М. Фінанси: Навч. посібник / М. М. Артус. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 198 с.
2. Белоліпецкий В.Г. Фінанси фірми: Курс лекцій / В. Г. Белоліпецкий. – М.: Инфра-М, 1999. – 298 с.
3. Білоус О. С. Аналіз формування і використання фінансових ресурсів підприємства: методичний аспект / Білоус О. С., Вовк В. М., Федорович Р. В. – Тернопіль: Астон, 2005. – 224 с.
4. Бірман А. М. Очерки теорії советських фінансов / А. М. Бірман – М.: Фінанси, 1972. – 137 с.
5. Василик О. Д. Теорія фінансів: Підручник / О. Д. Василик – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.
6. Гижиш Л.В. Фінанси: Учеб. пособие / Л. В. Гижиш. – 3-е изд., стереотип. – К.: МАУП, 2001. – 96с.
7. Гриньова В. М. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / Гриньова В. М., Коюда В. О. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К.: Знання – Прес, 2004. – 424с.
8. Грідчина М.В. Фінанси (теоретичні основи): Підручник / М. В. Грідчина, В. Б. Захожай. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: МАУП, 2004. – 312 с.
9. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
10. Зяцьковський І. В. Фінанси підприємств: навчальний посібник / І. В. Зяцьковський – [2-ге вид., перероб. та доп.] – К.: Кондор – 2003. – 361 с.
11. Ковальчук С. В. Фінанси. Навч. посібник / Ковальчук С. В., Форкун І. В. – Львів: “Новий Світ – 2000”, 2006. – 568 с.
12. Колчина Н. В. Фінанси підприємств: Учебник для вузов / [Колчина Н. В., Поляк Г. Б., Павлова Л. П. и др.]. – под ред. проф. Н. В. Колчиной. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 447 с.
13. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Підручник / М. Я. Коробов – К.: Знання. – 2000. – 378 с.
14. Кураков Л. П. Экономика и право: словарь-справочник / Л. П. Кураков, В. Л. Кураков, А. Л. Кураков. – М.: Вуз и школа, 2004. – 1072 с.
15. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник / В. М. Опарін – К.: КНЕУ, 2002. – 240 с.
16. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін – [4-те вид., переробл. і доп.] – К.: КНЕУ, 2002. – 571 с.
17. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник / О. Р. Романенко; М-во освіти і науки України. – К.: Центр навч. літ., 2003. – 312 с.
18. Філімоненков О. С. Фінанси підприємств: Навчальний посібник / О. С. Філімоненков. – К.: Кондор, 2005. – 400 с.
19. Фінанси: Навч. посібник / В. С. Загорський, О. Д. Вовчак, І. Г. Благун, І. Р. Чуй. – К.: Знання, 2006. – 247 с.
20. Фінансова діяльність підприємства: Підручник / [Бандурка О. М., Коробов М. Я., Орлов П. І., Петрова К. Я.] – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К.: Либідь, 2002. – 384с.
21. Фінансова енциклопедія / [Орлюк О.П., Воронова Л.К., Заверуха І.Б. та ін.]. – За заг. ред. О. П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 472 с.
22. Юрій С. І. Фінанси. Навч. посібник / С. І. Юрій. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2002. – 357 с.